

EL VIDRE EN ÈPOCA VISIGODA

M.ª Asunción Ramón

Des dels seus orígens, el vidre va permetre aconseguir una perfecta imitació d'altres materials molt més costosos, d'aquesta manera els recipients i, sobretot, els adorns eren realitzats en aqueixa nova matèria que posseïa la capacitat d'assemblar-se a qualsevol pedra semipreciosa. A pesar d'això, el vidre va continuar sent un article de luxe a l'abast d'uns pocs, fins que la introducció del bufat a l'aire lliure per a la fabricació de recipients —les primeres evidències de la qual es documenten a Jerusalem cap a mitjan del segle I aC—, va aconseguir revolucionar aquesta artesanía secular que va produir un profund canvi en el seu ritme de producció. En aquells moments, segons les fonts clàssiques, sembla que hi havia dues grans zones productores de vidre: la costa siriana-palestina i Egipte, on es devien localitzar els tallers primaris en què es fondia la mescla a partir de matèries primeres, on s'elaborava un

tipus de vidre pur, més conegut com «vidre en brut», fabricat a partir dels seus components: sílice, estabilitzants i fundents. Aquesta matèria va continuar exportant-se tradicionalment cap a Occident on van anar sorgint, a poc a poc, múltiples oficines que, al final de la cadena de producció, transformaven aqueix vidre en brut importat en producte acabat. Són els anomenats tallers secundaris, identificats arqueològicament per la localització de les restes del forn, una troballa molt escassa, de la qual sol documentar-se només la cambra de combustió de planta més o menys circular. A falta d'això aporten informació altres restes com ara cresols, lingots en brut, materials per a reciclatge o rebutjos de fabricació. A la península Ibèrica s'han documentat una trentena d'oficines que haurien estat elaborant vidre bufat des del segle I dC, per a assistir a l'expansió d'aquesta artesanía, a partir de la segona meitat del segle III dC, on es multiplica el nombre dels tallers documentats. No obstant això, hi destaquem que els tallers datats en els segles VI i VII són escassos i van haver de

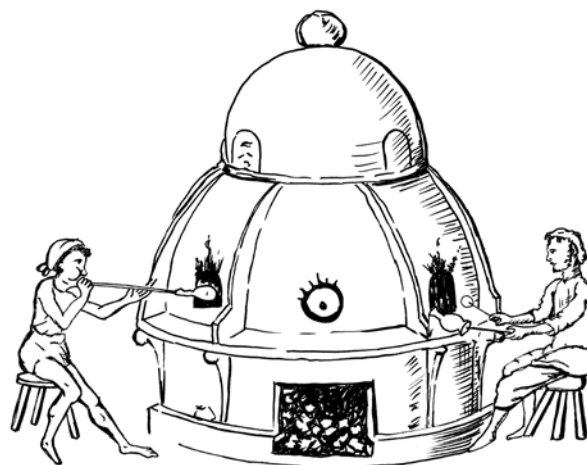
<1 Vores de recipients de vidre trobats a València la Vella en 2018.

Mapa dels tallers de vidre i la seua documentació arqueològica a la península Ibèrica.

seguir les mateixes pautes constructives i manufactureres que en segles anteriors. Fet d'altra banda constatable en il·lustracions altmedievales, on apareixen aquests xicotets forns en funcionament.

Al jaciment de València la Vella, durant la campanya de l'any 2016, es va excavar en l'interior del recinte murallat, en què van aparèixer distints estrats superposats relacionats amb la construcció de la muralla (UE 1004, 1010, 1012) que discorren fins a un nivell irregular més llis (UE 1015); aquest últim ha sigut considerat com un farciment que està format amb restes dels materials de construcció i domèstics, utilitzats pels constructors. Al costat dels materials ceràmics i metàl·lics que han datat el moment de la

Representació d'un taller vidrier.

construcció de la muralla en el segle VI, van aparèixer dos fragments de cresols i tres lingots de vidre en brut que van haver d'estar relacionats amb la manufactura del vidre.

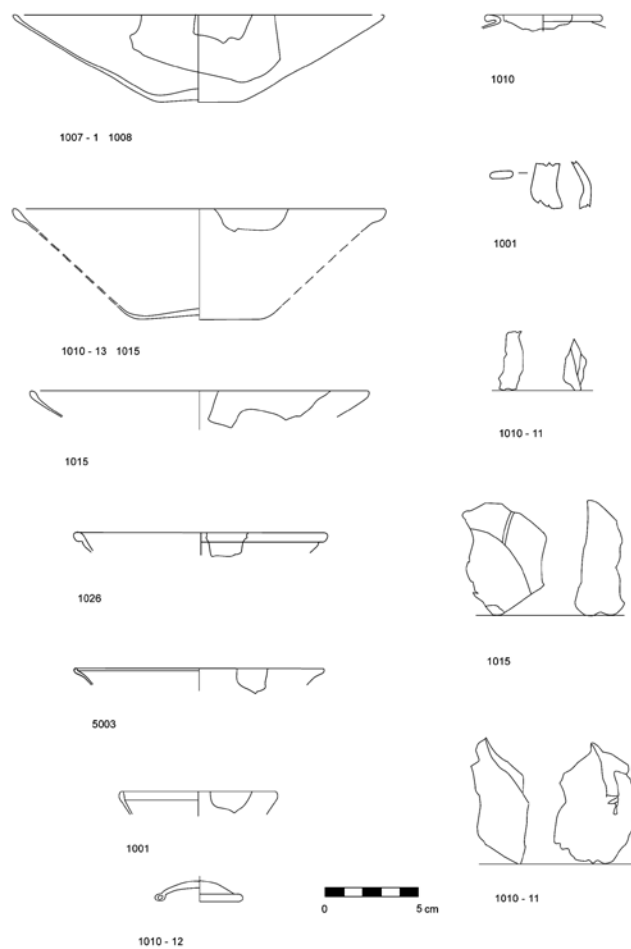
Els fragments de cresol són dues peces ceràmiques amb una capa de vidriat superficial, primera evidència que hi havia un taller relacionat amb la fabricació de vidre en aquest lloc.

També hem documentat tres lingots de vidre en brut, procedents d'Orient on s'han localitzat els llocs de producció primaris, com ja hem apuntat amb anterioritat. Un d'aquests va aparèixer a la UE 1015, es tracta d'una peça de 4,3 x 6,0 cm de vidre de color verd maragda amb capes de concreció daurades en algunes parts i una lleu-

gera irisació en altres. Els dos restants procedeixen de la UE 1010; són de coloració verda oliva amb una capa de concreció blavosa, aquests dos últims ens donen unes dimensions d'1,3 x 3,3 cm i 4,5 x 6,7 cm respectivament. Aquest tipus de lingots també apareix a València, al taller del carrer Sabaters. Es tracta d'un xicotet forn vidrier amb activitat productiva i de transformació a partir de materials importats o de reciclatge, la qual cosa ens fa definir-lo com a taller secundari dedicat principalment a l'elaboració de productes d'ús quotidià i de baix cost, que degué estar en funcionament des de finals del segle III i durant el segle IV. Aquestes proves, encara que escasses, ens estan suggerint l'existència d'un xicotet taller dedicat a la manufactura de vidre corrent de taula, que produïa importacions de vidre en brut com a conseqüència d'un escàs encara que existent comerç reduït en aqueix moment, amb tota probabilitat des d'Orient Pròxim.

El grup més homogeni de la col·lecció és, sens dubte, la sèrie formada per fragments de vores exvasats de perfil reentrant, de llavi engrossit i polit al foc, i de bases àpodes. Apareguts en els estrats de farcit (UE 1007, 1008, 1010, 1015), pertanyen als tipus Feyeux 81. L'horitzó cronològic d'aquestes sèries va ser molt ampli, van aparèixer en la primera meitat del segle V, i van persistir en els segles VI i VII, i fins i tot en la centúria següent.

Aquest tipus de recipients es va utilitzar fonamentalment per a menjar o per a beure indistintament, en els gots de grandària intermèdia inferim una funcionalitat ambivalent; per un altre costat els de menor diàmetre van ser destinats probablement als líquids o la il·luminació. Podríem detectar serveis de taula complets formats per plats, bols

Conjunt de vidres apareguts a València la Vella el 2017: recipients i lingots.

Conjunt d'ampolles de vidre procedents de la necròpoli de València.

i gots, encara que també hi han aparegut en contextos funeraris. El tret més característic d'aquests perfils és la vora engrossida i polida al foc, generalment exvasada i sinuosa amb engrossiment en la cara interna de la paret, en alguns casos apareixen línies de polit paral·leles a la vora, les bases són àpodes amb engrossiment de vidre en el centre i restes de marca de puntill. El grup que estudiem està constituït per peces llises sense decoració, els plats i bols són

de parets obertes; d'aquests hem reconstruït dues formes completes seguint els paràmetres que marquen aquestes tipologies. Els gots són troncocònics i, a pesar de la seua pervivència, ja en el segle VI van passar a ser formes menys freqüents. Aquesta modalitat va ser progressivament substituïda per les copes de tija identificades amb el tipus 111 d'Isings, ja que la troballa de tres bases amb restes de la tija central ens fa apuntar en aquest sentit.

Predomina la coloració groguenca, on observem sempre variacions que van des del groc verdós o melat al verd clar, en tonalitats més netes. En aquest conjunt detectem fragments grocs verdosos d'aspecte més deslluït, creiem que en part a causa del reciclatge, molt freqüent en aquests segles. La qualitat del vidre és bastant mediocre, amb profusió de filaments i bambolles, conseqüència d'un enforat deficient.

Els fragments de vora de llavi engrossit documentats s'identifiquen amb produccions molt esteses en l'àmbit peninsular i forà. Es poden trobar a països mediterranis com França, Itàlia o Croàcia, però és a la península Ibèrica on assistim a una veritable eclosió d'aquestes formes, on són summament freqüents en jaciments dels segles v, vi i vii. Cal citar exemples a València, al jaciment de l'Almoïna. També podem reconèixer-los a Portugal; la zona sud-oriental peninsular, principalment a *Carthago Spartaria* i a Benalúa; a Saragossa i la seua província; a Galícia, i deixem sense citar, a més, altres centres no menys importants.

També a la UE 1010 va aparèixer un fragment de vora, coll i arrancada de paret d'un ungüentari globular, semblant al tipus Isings 68. Aquests recipients de dubtosa funcionalitat van poder dedicar-se tant a la contenció d'ungüents com a l'ús domèstic o funerari. La troballa d'aquesta tipologia, per un altre costat molt comuna a les províncies occidentals de l'Imperi en estratigrafies del segle vi, ens mostra l'amplíssima pervivència d'aquestes formes, els inicis de les quals podem trobar-los en el segle i.

Finalment cal assenyalar un fragment d'ansa nervada de secció en cinta. És una de les formes més corrents

Lingots de vidre en brut d'importació per al seu processat local.

de subjecció dels recipients ja des del segle i, fet que ens porta a intuir la seua pertinença a formes tancades, del tipus Isings 120 i semblants.

El vidre d'època visigoda es pot identificar, principalment per una línia de continuïtat en els models i una degradació en l'execució, que acreditava la tendència esbossada en segles anteriors. Els perfils són menys variats, desapareixen models específics del segle v, com les vores en arestes vives o les gerres i botelles de vora exvasada decorades amb fils grossos. També es caracteritza per ser un període de contrastos: al costat de produccions poc acurades i massives, van sorgir peces elitistes, generalment de funció ritual, que confirmen la pervivència d'una producció molt minoritària d'articles de luxe.